

Юридичні науки

УДК 341

Степлюк Катерина Вячеславівна

студентка

Національного юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Степлюк Екатерина Вячеславовна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Stepliuk Ekateryna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Аббакумова Дарина В'ячеславівна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри міжнародного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

**СКЛАДНОЩІ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ СТАТТІ 50 ДОГОВОРУ ПРО
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ**

**СЛОЖНОСТИ ПРИ ПРИМЕНЕНИИ СТАТЬИ 50 ДОГОВОРА О
ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ**

**DIFFICULTIES IN THE APPLICATION OF ARTICLE THE 50 OF THE
TREATY ON THE EU**

Анотація. У статті автор розглядає і аналізує процедуру реалізації статті 50 Договору про Європейський Союз, досліджує прогалини у регламентації даного питання, з'ясовує практичні особливості виходу з інтеграційного об'єднання з огляду на світовий досвід.

Ключові слова: Договір про Європейський Союз, процедура виходу, стаття 50, Brexit.

Аннотація. В статті автор розглядає та аналізує процедуру реалізації статті 50 Договору про Європейський Союз, досліджує прогалини в регуляції даного питання, вивчає практичні особливості виходу з інтеграційного об'єднання з урахуванням світового досвіду.

Ключевые слова: Договор о Европейском Союзе, процедура выхода, статья 50, Brexit.

Summary. In this article the author examines and analyzes the procedure of the implementation of Article the 50th of the Treaty on European Union, explores the gaps in the regulation of this issue, reveals the practical features of the exit from the integration association in light of world experience.

Key words: Treaty on the European Union, exit procedure, article 50, Brexit.

ЄС як один із центрів світової економіки формував потужну економічну систему та динамічно розвивався в останні 20 років, був привабливим економічним центром, до якого тяжіли постсоціалістичні країни та країни Європи, що розвиваються. Щороку все більше нових країн виявляли бажання приєднатися до ЄС і з плином часу, досягнувши відповідних економічних параметрів, здобували членство в ЄС. Та 29 березня 2017 року розпочалася процедура припинення членства між Великою Британією та об'єднанням держав, яка була досить несподіваною з огляду на сорокарічну взаємодію в галузях економіки, політики та безпеки. Саме тому вказана вище подія набула статусу одного з ключових моментів в історії євроінтеграції, оскільки суперечила ключовій тенденції на

«зближення» з ЄС, якої притримуються європейські держави, тобто стала своєрідним викликом.

Правова регламентація юридичного механізму припинення членства держави ЄС закріплена у Договорі про ЄС (далі – ДЄС), але відсутня детальна процедура виходу з ЄС, яка б чітко прояснювала кожний етап такого виходу. Тому практична реалізація даного процесу є досить суперечливим і складним явищем навіть на своїй початковій стадії [1, с. 30].

До сьогодні жодна європейська держава не скористалася 50-ю статтею, тому вихід з ЄС є безпрецедентною подією. Внаслідок дослідження історії інтеграційного об'єднання, можна зробити висновок, що вихід з його складу є винятком із загальної тенденції. Лише три території змінили своє прагнення бути державою-членом ЄС, а саме: початок поклав Алжир, який отримав незалежність від Франції у 1962 р., наступною була Гренландія, яка вийшла зі складу шляхом набуття самоврядування від Данії на підставі референдуму у 1985 р., і заключним випадком припинення членства був карибський острів Сен-Бартельмі, який у 2012 р. став частиною Франції, а саме його заморською територією, змінивши раніше існуючий – частини департаменту Гваделупи [2, с. 86-87].

Окремі складові частини виходу з ЄС висвітлено у вітчизняних та закордонних публікаціях, присвячених юридичним аспектам такого припинення. Зазначені наукові праці є результатом роботи таких авторів як Є. Попко [3], С. Толстов [4], М. Іллюк [5], В. Галан [6], Ж. Чевичалова [2] І. Яковюк [7], Dr. Vincent J.G. Power [8], A. Reid [9], V. Miller [10], J. Hillman і G. Horlick [11] та інші.

Метою статті є дослідження прогалин у регламентації процедури реалізації статті 50 ДЄС, з'ясування практичних особливостей з огляду на світовий досвід.

01 грудня 2009 року набули чинності зміни до ДЄС, передбачені Лісабонським договором про реформи 2007 р. і від того часу був запроваджений механізм припинення членства в ЄС. Згідно з ст.50 ДЄС держава – член ЄС може відповідно до свого національного законодавства (конституційних вимог) самостійно прийняти рішення про вихід із ЄС, юридичною підставою припинення членства має стати спеціальна угода (угода про вихід), що укладається в результаті переговорів між такою державою та ЄС в особі Ради ЄС. Тривалість переговорів, за загальним правилом, має бути не більше двох років із моменту офіційного повідомлення держави про вихід.

Таке рішення не вимагає узгодження з іншими державами-членами ЄС і приймається «відповідно до своїх конституційних вимог» до моменту офіційного повідомлення про вихід із Союзу, що свідчить про його односторонній характер. Вимоги, які мають виконати такі держави, перевіряється лише уповноваженими на те органами. Рішення про вихід не потребує ніякого обґрунтування чи навіть пояснення [10, с. 5]. Підставою для виходу може вважатися лише оформлене відповідно до встановлених правил рішення уряду держави, у якого одним із основних повноважень є ведення зовнішньої політики держави. Лише сповіщення Європейську Раду про рішення прийняте урядом щодо виходу з ЄС відповідно до статті 50 ДЄС може юридично «запустити» механізм припинення членства в Союзі. Початком відліку строку, який надається для проведення переговорів між державою й об'єднанням та для укладення угоди про вихід, є саме дата повідомлення про припинення членства, а не дата прийняття урядом такого рішення.

Юридично «запустивши» механізм виходу держави зі складу ЄС шляхом прийняття урядом рішення про вихід відповідно до ст. 50 ДЄС, він повинен повідомити про це Європейську Раду. У ст.50 ДЄС чітко не зазначено, яких саме «конституційних процедур» має дотримуватися

держава-член для того, щоб задіяти механізм припинення членства і це викликає певні складнощі.

У другій частині статті 50 ДЄС передбачено процедуру ведення переговорів між сторонами щодо укладення угоди про вихід між державою, що повідомила про вихід, і ЄС у цілому й іншими державами-членами. Погоджена між сторонами дата набуття чинності такою угодою і буде офіційною датою виходу держави зі складу ЄС. Якщо ж таку угоду не було укладено, після спливу двох років із часу повідомлення державою Європейській Раді про свій вихід автоматично відбувається припинення членства.

Якщо ж сторони вирішили провести переговори щодо укладення угоди про вихід, останні повинні відбуватися відповідно до процедури, передбаченої ч.3 ст.218 Договору про функціонування ЄС від 1957 року (далі – ДФЄС). Європейська комісія, беручи до уваги керівні настанови Європейської Ради від 29.04.2017 р. [12], надає рекомендації до Ради ЄС, яка приймає рішення щодо початку переговорів і призначає відповідного представника або голову переговорної групи Союзу. Таке рішення разом із директивами, які стосуються проведення переговорів, було прийняте Радою ЄС 22.05.2017 р. [13]. Цим же рішенням Європейська комісія була уповноважена проводити переговори від імені ЄС [14].

Рада ЄС, яка діє кваліфікованою більшістю голосів, що визначається відповідно до п. (b) ч.3 ст.238 ДФЄС, та після отримання згоди Європейського парламенту і завершення переговорів укладає угоду про вихід.

Юридичні зобов'язання, які зазначаються для такої держави в установчих договорах та в інших правових актах Союзу, мають виконуватися протягом часу переговорів, підписання та ратифікації угоди про вихід. На такий період держава залишається повноправним членом ЄС і громадяни такої держави матимуть повний обсяг прав у відносинах з

інституціями ЄС. Ч.4 ст.50 ДЄС передбачає відсутність можливості у представників держав, які заявили про вихід, в інститутах ЄС та структурних підрозділах цих інститутів брати участь в обговореннях і прийнятті рішень стосовно цієї держави.

Також ст.50 ДЄС не вимагає ані одностайності, ані ратифікації угоди про вихід іншими державами-членами ЄС, на відміну від договорів про приєднання держав до ЄС, передбачених ст.49 ДЄС, і угод, які вносять доповнення і зміни до установчих договорів ЄС і укладаються в порядку, передбаченому ст.48 ДЄС. Хоча укладення угоди про вихід супроводжується внесенням змін до окремих положень установчих договорів, зокрема ст.52 ДЄС, яка встановлює перелік держав – членів об'єднання. Можливо автори установчих договорів тим самим бажали «полегшити» процедуру виходу, у разі бажання держави залишити об'єднання [15, с. 34]. Така угода не прирівнюється за юридичною силою до первинного права ЄС, у тому числі і до установчих договорів Союзу, і підпадає під юрисдикцію Суду Правосуддя ЄС згідно з ч.11 ст. 218 ДФЄС на предмет відповідності положенням установчих договорів.

У зв'язку із складністю процедури виходу держави із ЄС, велика імовірність того, що дворічний термін може бути недостатнім для завершення такого процесу. Тому відповідно до ч.3 ст.50 ДЄС є можливість за погодженням між Європейською Радою та відповідною державою продовження дворічного терміну.

Положення ДЄС, а саме ст.48 ДЄС, передбачають обов'язок, окрім угоди про вихід, підготувати та підписати угоди про зміни та доповнення до установчих договорів ЄС, так як угода про вихід не може містити таких положень.

Будь-які особливі привілеї чи переваги для «колишніх членів» Союзу будуть відсутні, у разі остання забажає знову приєднатися до об'єднання у

майбутньому. Така держава відповідно до ч.5 ст. 50 ДЄС має проходити процедуру передбачену ст. 49 ДЄС.

Питання про те, чи може бути відкликане офіційне повідомлення держави – члена ЄС про свій вихід є цікавим і неоднозначним. Оминає своєю увагою цю ситуацію і стаття 50 ДЄС. Так як ст. 50 ДЄС містить низку положень стосовно того, коли припиняють свою дію установчі договори на території такої держави та яким чином колишня держава – член ЄС може знову приєднатися до об'єднання, це може означати, що повідомлення про вихід не може бути відкликане. Окремі автори стверджують, що така ситуація може підпадати під дію положень ст. ст. 65, 67 і 68 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., згідно з якими повідомлення про намір держави вийти з міжнародного договору може бути відкликане в будь-який час до набрання ним чинності [16, с. 18]. Та все в юрисдикції Суду Правосуддя ЄС, який має виключне право вирішувати питання застосування норм установчих договорів ЄС, залишається остаточне рішення щодо цього питання. Колишній прем'єр-міністр Італії Дж. Амато, який написав 50-ту статтю Лісабонської угоди, заявляє, що Британія може вибрати варіант зворотного ходу до моменту виходу зі складу ЄС, навіть якщо дата залишення блоку буде вказана в Brexit-угоді. Про це заявив лорд Джон Керр Кінлочардський, колишній посол Британії в Європейському Союзі, для британського видання «The Guardian». Дж. Амато зазначив, що прибічники Brexit в уряді Мей представляють Brexit незворотним процесом, і таким чином вводять в оману громадськість [17].

Незважаючи на те, що спочатку положення ст.50 ДЄС формулювалася «як формальна запобіжна міра, яка б існувала, але ніколи б не застосовувалася», як стверджував Дж. Амато, та все ж для нинішніх відносин, які виникли у Великої Британії та ЄС ця стаття відіграє вирішальне значення. До сьогодні жодна європейська держава не

скористалася даним положенням, відсутня чітка процедура виходу з ЄС, яка б детально пояснювала кожен етап такого виходу. Складність і об'єм завдань, пов'язаних із правовою стороною цієї процедурою, не викликає сумніву ні у кого, і в деяких публікаціях його визначають як найважчий правовий проект за останні 100 років. У зв'язку з цим потрібно вирішувати наведені вище проблеми шляхом нормативного врегулювання для того, щоб процедура виходу з ЄС стала більш чіткою та зрозумілою.

Література

1. Яковлєв В. В. Вrexit як майбутній прецедент. Застосування статті 50 Договору про ЄС / В. В. Яковлєв // Альманах міжнародного права. – 2017. – С. 29–38.
2. Чевичалова Ж. Британська сецесія: черговий крок у непростих стосунках ЄС і Великої Британії / Ж. Чевичалова // Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24.05.2016 р. – Харків, 2016. – С. 86–90.
3. Попко Є. Юридичний зміст «Вrexit» та його перспективи для України / Є. Попко // Право й суспільство. – № 5. – Ч. 2. – 2016. – С. 201–204.
4. Толстов С. Сутінки невизначеності: Вrexit та його наслідки / С. Толстов // «Зовнішні справи» Історичні науки. – № 8. – 2016. – С. 22–27.
5. Іллюк М. Дилема Вrexit: чим небезпечний вихід Великобританії з Євросоюзу? / М. Іллюк // Юридичний вісник України. – 2016. – № 9/10 (4–17 березня). – С. 13.
6. Галан В. Шотландія, ЄС і Вrexit: перспективи інтеграційного розвитку / В. Галан // Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. Актуальні питання міжнародного права 37 наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24.05.2016 р. – Харків, 2016. – С. 81–86.

7. Яковюк І. Brexit: причини й наслідки британського референдуму / І. Яковюк // Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24.05.2016 р. – Харків, 2016. – С. 25–29.
8. Dr. Vincent J.G. Power. Brexit – Selected Legal Aspects / Dr. Vincent J.G. Power // Commercial Law Practitioner – May 2016. – P. 123–129 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://algoodbody.com/media/May2016CLP1.pdf>
9. Alan S. Reid. Brexit Begins: an overview of the legal issues / Alan S. Reid [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eulawanalysis.blogspot.com/2016/07/brexit-begins-overview-of-legal-issues.html>
10. Miller V. (Ed) Brexit Unknowns // House of Commons Library Briefing Paper № 7761, 9 November 2016. – 13 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7761/CBP-7761.pdf>
11. Hillman J. Legal Aspects of Brexit: The Implications of the United Kingdom's Decision to Withdraw from the European Union / G. Horlick. – Institute of International Economic Law; 1st edition (March 20, 2017). – 2017. – 440 p.
12. European Council (Art. 50) guidelines for Brexit negotiations. 29 April 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/04/29-euco-brexit-guidelines/>
13. Council Decision authorising the opening of negotiations with the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland for an agreement setting out the arrangements for its withdrawal from the European Union 22

- May 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/XT-21016-2017-INIT/en/pdf>
14. Council Decision (EU) 2017/900 of 22 May 2017 concerning the establishment of the ad hoc Working Party on Article 50 TEU chaired by the General Secretariat of the Council // OJ L 138, 25.5.2017. – P. 138–139.
15. Яковлєв, В. В. Brexit як майбутній прецедент застосування статті 50 Договору про Європейський Союз / В. В. Яковлєв // Альманах міжнародного права. — 2017. — № 17. — С. 29-38.
16. Gordon R. Brexit: The immediate legal consequences. Report / R. Gordon, R. Moffatt. – The Constitution Society, 2016. – 70 p.
17. Автор процедури виходу з ЄС: Brexit все ще можна скасувати [Електронний ресурс] // Європейська правда. – 2017. – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/04/13/7095148/>